

Lise Öğrencilerine Yönelik Kariyer Danışmanlığı ve Mesleki Rehberlik Alanında Yapılan Deneysel Çalışmaların İncelenmesi

Osman GÖNÜLTAŞ¹

Gönderim Tarihi: 30.01.2021

Kabul Tarihi: 09.04.2021

Yayın Tarihi: 19.04.2021

Öz: Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerine yönelik kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında 2000-2020 yılları arasında Türkiye’de yapılan deneysel çalışmaları incelemektir. Bu araştırma özellikle alanda yapılan deneysel çalışmaların gelişimini ortaya koyması açısından önemlidir. Çalışma kapsamında 8 makale ve 7 tez incelenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen makalelere ulaşmak için “Google Scholar” (Google Akademik) arama motorundan; tezlere ulaşmak için ise “Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi” veri tabanından yararlanılmıştır. Çalışmalar, konu alanları, yayın türü, yayımlandığı yıl, çalışma grubu, oturum sayısı, oturum süresi ve grup türü açısından değerlendirilmiştir. Doküman incelemesi ile elde edilen araştırma verileri, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilere ait frekans ve yüzde hesaplamalarını içeren tablolar oluşturulmuş ve bu tablolar açıklanıp yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, çalışma konularının mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlık kavramlarının daha çok çalışıldığı; yıllara göre yapılan araştırma sayılarının durağan bir eğilim gösterdiği; örneklem grubunun ağırlıklı olarak 9.sınıf öğrencileri olduğu; oturum sayısı açısından 8 ve 10 oturumluk çalışmaların daha fazla olduğu; araştırmacıların oturum süresini ağırlıklı olarak 90 dakika olarak planladığı ve uygulanan programların en çok grup rehberliği şeklinde yürütüldüğü bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Danışmanlığı, Mesleki Rehberlik, Deneysel Çalışmalar, Betimsel Analiz.

Investigation of Experimental Studies in Career Counseling and Vocational Guidance for High School Students

Abstract: The aim of this research is to examine the experimental studies conducted in Turkey between the years 2000-2020 in the field of career counseling and vocational guidance for high school students. This research is especially important in terms of revealing the development of experimental studies conducted in the field. Within the context of the study, 8 articles and 7 theses were examined. The "Google Scholar" search engine was used to access the articles included in the study, while "The Databases of National Thesis Center of the Council of Higher Education" was used to access the theses. The studies were evaluated in terms of subject areas, publication type, year of publication, working group, number of sessions, session duration and group type. The research data obtained through document analysis were analyzed using descriptive analysis method. Tables containing the frequency and percentage calculations of the data were created and these tables were explained and interpreted. As a result of the research, the concepts of vocational maturity and vocational indecision were studied more; the number of studies conducted by years shows a stable trend; the sample group is predominantly 9th grade students; 8 and 10 sessions are more in terms of the number of sessions; It was found that the researchers predominantly planned the session duration as 90 minutes and that the applied programs were mostly carried out with group guidance.

Keywords: Career Counseling, Vocational Guidance, Experimental Studies, Descriptive Analysis.

GİRİŞ

Bireylerin geleceğini biçimlendiren en önemli kararlardan biri ileride gireceği mesleğe karar verebilmesidir. Bireylerin kendilerine uygun meslek seçimi yapabilmeleri için öncelikle bireylerin kendi kişiliklerini tanımaları, seçmeyi düşündükleri meslekler için gerekli istendik davranışların farkında olmaları yaşamsal önem taşımaktadır (Akıntuğ, 2012; Karataş ve Yavuzer, 2019). Meslek, bireylerin yaşamsal rollerini yerine getirmesine olanak tanıyan bir araçtır (Coşgun, 2019). Meslek, insan hayatının önemli bir parçasıdır. Bireylerin yaşam kalitesinde ve bunun için gerekli olan

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Türkiye, ogonultasmlt@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1904-5121

parayı kazanmada önemli araç olan meslek, insanın toplumsal saygınlığını belirlemede hatta mutluluğunda çok önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla meslek seçimi bireyin yaşamında kritik bir rol oynamaktadır (Turan ve Kayıkçı, 2019).

Değişen sosyal yaşamla birlikte ortaya çıkan önemli toplumsal problemlerden biri, bireylerin yeni meslek alanlarına yönlendirilmesi olmuştur (Zunker, 2002). Bireyin yaşam içindeki konumunu, kendini ve yaşamını anlamlandırması, büyük ölçüde yaptığı iş ve meslek ile biçimlenmektedir (Yeşilyaprak, 2019). Meslek seçimi gelecekte girilmesi düşünülen çeşitli meslekler arasından bir seçim yapmaktır. Meslek seçimi öğrencinin kendisine açık meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip, kendi gereksinimleri açısından istenilen yönleri çok, istenmeyen yönleri az olan bir mesleğe yönelmesidir (Akdemir, 1991).

Günümüzde kariyer, insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla meslek seçimi ve bu doğrultuda ilerleyecek olan kariyer kararı bireylerin yaşamı boyunca vermesi gereken en önemli kararlardan biridir. Çünkü kariyer tercihleri ile bireyler geleceğine yön vermektedirler (Batur ve Adıgüzel, 2014; Göncü-Akbaş, 2019). Kariyer, bir insanın yaşamında çok uzun bir zaman dilimini kapsayan, yaşam boyu kişinin değerlerinden, yaşayacağı şehre kadar birçok alanda etkisini hissettiren bir süreci ifade etmektedir (Akkoç, 2009). Kariyer gelişiminin bir parçası olarak hangi mesleği seçeceğine karar verecek olan bireyler, bu süreçte birçok soru ile karşı karşıya kalmakta ve bu soruların cevabını araştırarak kendisi için en uygun çözüme ulaşmaya çalışmaktadır (Nalbantoğlu-Yılmaz ve Çetin-Gündüz, 2018).

Meslek seçimi kritik bir karar süreci olduğu için bu kritik karar aşamasında öğrencilere içinde buldukları eğitim sürecinde yardım edilmesi gerekmektedir (Doğan, 2005). Ülkemizde eğitim kurumlarında bireylere ve gruplara yönelik mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı alanındaki çeşitli hizmetleri okul psikolojik danışmanları sunmaktadır (Yeşilyaprak, 2019). Okullarda sunulan mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı çalışmaları öncelikle bireyin kendisini tanımasına imkân sağladığı için önemlidir (Çivildağ, Günbayı ve Yörük, 2015). Bu kapsamda okul psikolojik danışmanlarının önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Okul psikolojik danışmanlarından beklenen en önemli işlevlerden biri, öğrencilerin, ilgi, eğilim ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime ve iş alanlarına yönlendirilmelerine yardımcı olmaktır (Bozgeyikli, 2004; Korkut, 2007). Özellikle bireylerin kendi kişilik özelliklerine uygun bir mesleği icra etmeleri onların daha başarılı, yaratıcı ve üretken olmalarını sağlayacağı söylenebilir (Acar, 2003).

Lise yıllarında ergenler, bir yandan ergenlik döneminin getirdiği problemlerle mücadele ederken, bir yandan da gelecekte seçeceği mesleklerle ilgili kararlar vermek zorundadırlar (Gülbahçe, 2009). Sağlıklı bir kişilik gelişimi ile yetişkinliğe adım atabilmek için ergenlerin bu kritik dönemi içerisinde bazı gelişim süreçlerini başarılı bir şekilde tamamlaması gerekmektedir (Kocayörük, 2010). Ergenlik dönemi, fizyolojik büyüme, psikolojik ve sosyal gelişimin yoğun yaşandığı erişkinliğe geçiş dönemidir (Polvan, 2000). Zorlu bir süreç olan ergenlik dönemi eğitim-öğretim süreci içerisindeki en riskli dönemlerden biridir (Kaya ve Yıldırım, 2017; Savi-Çakar ve Uzun, 2021). Ergenlik dönemi, ergenlerin kimlik kazanım sürecinde olduğu gibi mesleki kimliğinin oluşması noktasında da karmaşa yaşadığı bir dönemdir (Aydın, 2019).

Lise yılları, ergenlerin fiziksel, duygusal, sosyal ve mesleki gelişimleri açısından kritik bir dönemdir. Bu nedenle mesleki rehberlik hizmetleri bu dönemde farklı bir önem taşımaktadır. Bu dönemde öğrenciler, birinci sınıftan itibaren ileride girmek istedikleri meslekle ilgili alanı, son sınıfta ise yükseköğretim programlarını ya da mesleklerini seçmek zorundadırlar. Öğrencileri belli

bir alana yöneltirken, onların bütün yönleriyle tanınması gerekmektedir (Çakır, 2003). Gerek ergenlik döneminin beraberinde getirdiği sorunların sağlıklı bir biçimde atlatılabilmesine gerekse meslek seçiminin önemli bir adımı olan yükseköğretime geçiş sürecinde öğrencilerin doğru kararlar vermesine yardımcı olmak amacıyla çeşitli yardım hizmetlerini kapsayan birtakım psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin sunulması bu dönemde son derece önemlidir (İçtüzzer, 2017).

Bireylerin kendilerini tanımaları, anlamaları, kabul etmeleri, güçlü ve sınırlı yönlerini bilmeleri vb. birçok açıdan onların kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlayan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin temel boyutları arasında grup çalışmaları önemli yer tutmaktadır (Demirtaş-Zorbaz, Kızıldağ ve Voltan-Acar, 2016). Bireyin gelişimi, değişimi ve geleceği sıkı sıkıya içinde yaşadığı gruba bağlıdır. Grup çalışmaları, bireye yardım araçlarından en güçlü olanıdır. Çünkü birey, toplu olarak yaşayan bir varlıktır. Bireyler grup içinde, dış dünyanın baskın yaşam koşullarına uyabilme yeteneklerini geliştirme ve pekiştirme imkânı bulabilirler (Öncü, 2006).

Alanyazın incelendiğinde yurt içinde son yıllarda psikolojik danışma ve rehberlik alanında yapılan araştırma eğilimlerini belirlemeye yönelik çeşitli araştırmalara rastlamak mümkündür (Demirtaş-Zorbaz ve ark. 2016; Güven ve Aslan, 2018; Güven, Kısaç, Ercan ve Yalçın, 2009; Seçer, Ay, Ozan ve Yılmaz, 2014; Özteke-Kozan, 2020). Bununla birlikte kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanı ile ilişkili yurtiçi alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların araştırma eğilimlerini belirlemek amacıyla sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır (Çarkıt, 2019; Çarkıt, 2019b). Ancak kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında gerçekleştirilen deneysel çalışmaların araştırma eğilimlerini belirlemeye yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın, kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik ile ilgili yapılan grup çalışmalarının ne tür bir eğilim gösterdiğini ortaya çıkarmasının alanyazına katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu araştırma özellikle alanda yapılan deneysel çalışmaların gelişimini ortaya koymasından önemlidir. Ayrıca zaman içerisinde ele alınan konularda ne tür değişiklikler olduğunun ortaya konmasının araştırmacılar için önemli olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı lise öğrencilerine yönelik kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye’de yapılan deneysel çalışmaları incelemektir. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Yurt içinde 2000-2020 yılları arasında kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında gerçekleştirilen deneysel çalışmaların;

1. Bağımlı değişkene/konu alanlarına (mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık, kariyer karar verme güçlükleri vb.),
2. Yayın türüne (makale/tez),
3. Yayınlandıkları yıllara,
4. Çalışma/örneklem grubuna (sınıf düzeyi),
5. Oturum sayısına,
6. Oturum süresine,
7. Grup türüne (grup rehberliği, grupla mesleki psikolojik danışma vb.) göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında lise öğrencilerine yönelik yapılmış deneysel araştırmaları betimsel olarak incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımlarından doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Verilerin Toplanması

Araştırmaya dâhil edilen makalelere ulaşmak için "Google Scholar" (Google Akademik) arama motorundan; tezlere ulaşmak için ise "Ulusal Tez Merkezi" veri tabanından yararlanılmıştır. İlgili yayınlara ulaşmak için veri toplama işlemi 2000-2020 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Aramalar 20 Kasım-10 Aralık 2020 tarihleri arasında "Meslek", "Mesleki Olgunluk", "Mesleki Yetkinlik", "Mesleki Kararsızlık", "Mesleki Grup Rehberliği", "Kariyer", "Kariyer Karar Verme Güçlükleri", "Kariyer Kaygısı", "Kariyer Uyumu" ve "Kariyer Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar" anahtar kelimeler ile yapılmış ve bu kapsamda 8 makale ve 7 tez olmak üzere toplamda 15 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan tüm araştırmalar değerlendirme kapsamına alınmıştır. Araştırmaları değerlendirebilmek amacıyla araştırmacı tarafından "Yayın İnceleme Formu" hazırlanmıştır. Bu form, "yazar bilgileri", "araştırma türü" (makale/tez), "yayın yılı", "bağımlı değişken/konu alanı", "çalışma grubu" (sınıf düzeyi), "oturum sayısı", "oturum süresi" ve "uygulanan grup çalışması türü" olmak üzere 8 bölümden oluşmaktadır. Yayın inceleme formuna yapılan çalışmaların içeriği ile ilgili işlenen bilgiler Excel çalışma sayfasına aktarılmıştır. Excel çalışma sayfasında her kategoriye ait bilgiler ilgili sütunlara kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Strauss ve Corbin (1990) araştırma kapsamında ulaşılan dokümanların, betimsel veya içerik analizi şeklinde iki farklı yol ile incelenebileceğini belirtmişlerdir. Bu araştırmada, doküman incelemesi ile elde edilen araştırma verileri, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesini ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Verilere ait frekans ve yüzde hesaplamalarını içeren tablolar oluşturulmuş ve bu tablolar açıklanıp yorumlanmıştır.

BULGULAR

İncelenen araştırmalarda bağımlı değişkene/konulara ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaların Bağımlı Değişkene/Konulara Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
Mesleki olgunluk	5	33%
Mesleki kararsızlık	4	27%
Kariyer karar verme güçlükleri	2	13%
Mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar	1	7%
Meslek seçimi (algılanmış yetenek, ilgi ve değerler)	1	7%
Alan tercihi	1	7%
Üniversite sınavına ve eğitimine ilişkin yanlış inançlar	1	7%

Tablo 1 incelendiğinde, çalışma konularının 5'i (%33) mesleki olgunluk, 4'ü (%27) mesleki kararsızlık, 2'si (%13) kariyer karar verme güçlükleri, 1'i (%7) mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, 1'i (%7) meslek seçimi (algılanmış yetenek, ilgi ve değerler), 1'i (%7) alan tercihi ve 1'i (%7) üniversite sınavına ve eğitimine ilişkin yanlış inançlar şeklinde dağılım gösterdiği görülmektedir.

İncelenen araştırmalarda yayın türüne ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaların Yayın Türüne Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
Tez	7	47%
Makale	8	53%

Tablo 2 incelendiğinde, yapılan çalışmaların 7'sinin (%47) tez, 8'inin (%53) ise makale olduğu görülmektedir.

İncelenen araştırmalarda yayınlanan yıllara ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
2003	1	7%
2005	2	13%
2006	2	13%
2007	1	7%
2008	1	7%
2009	1	7%
2010	2	13%
2012	1	7%
2017	1	7%
2019	2	13%
2020	1	7%

Tablo 3 incelendiğinde, 2003 yılında 1 (%7), 2005 yılında 2 (%13), 2006 yılında 2 (%13), 2007 yılında 1 (%7), 2008 yılında 1 (%7), 2009 yılında 1 (%7), 2010 yılında 2 (%13), 2012 yılında 1 (%7), 2017 yılında 1 (%7), 2019 yılında 2 (%13) ve 2020 yılında 1 (%7) çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

İncelenen araştırmalarda çalışma grubuna ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaların Çalışma Grubuna Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
9. sınıf	7	50%
9 ve 10. sınıf	1	7%
9 ve 11. sınıf	1	7%
10. sınıf	2	14%
11. sınıf	2	14%
12. sınıf	1	7%

Tablo 4 incelendiğinde, yapılan çalışmalar sınıf düzeyine göre dağılımları 9.sınıf 7 (%50), 9 ve 10.sınıfın birlikte olduğu 1 (%7), 9 ve 11.sınıfın birlikte olduğu 1 (%7), 10.sınıf 2 (%14), 11.sınıf 2 (%14) ve 12.sınıf 1 (%7) çalışma şeklinde sıralanmıştır.

İncelenen araştırmalarda oturum sayısına ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaların Oturum Sayısına Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
6 oturum	1	7%
7 oturum	1	7%
8 oturum	4	27%
10 oturum	5	33%
11 oturum	3	20%
12 oturum	1	7%

Tablo 5 incelendiğinde, yapılan çalışmaların 1’i (%7) 6 (altı) oturum, 1’i (%7) 7 (yedi) oturum, 4’ü (%27) 8 (sekiz) oturum, 5’i (%33) 10 (on) oturum, 3’ü (%20) 11 (on bir) oturum ve 1’i ise (%7) 12 (on iki) oturum olduğu görülmektedir.

İncelenen araştırmalarda oturum süresine ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaların Oturum Süresine Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
40 dakika	1	7%
45 dakika	2	13%
60 dakika	1	7%
80 dakika	1	7%
90 dakika	7	47%
100 dakika	1	7%
70-80 dakika	1	7%
80-110 dakika	1	7%

Tablo 6 incelendiğinde, oturum süresi 40 dakika olan 1 (%7), 45 dakika olan 2 (%13), 60 dakika olan 1 (%7), 80 dakika olan 1 (%7), 90 dakika olan 7 (%47), 100 dakika olan 1 (%7), 70-80 dakika olan 1 (%7) ve 80-110 dakika olan 1 (%7) çalışma yapıldığı görülmektedir.

İncelenen araştırmalarda grup türüne ilişkin kategoriler, bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Araştırmaların Grup Türüne Göre Dağılımları

Kategori	Frekans	Yüzde
Grup rehberliği	13	87%
Grupla mesleki psikolojik danışma	1	7%
Psikoeğitim	1	7%

Tablo 7 incelendiğinde, yapılan çalışmaların 13’ünün (%87) grup rehberliği, 1’inin (%7) grupla mesleki psikolojik danışma ve 1’inin ise (%7) psikoeğitim şeklinde yürütüldüğü görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerine yönelik kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye’de yapılan deneysel çalışmaları incelemektir. Bu amaç doğrultusunda 8 makale ve 7 tez olmak üzere toplamda 15 çalışmaya ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında ulaşılan çalışmaların konularına göre dağılımlarına bakıldığında 5 (%33) mesleki olgunluk, 4 (%27) mesleki kararsızlık, 2 (%13) kariyer karar verme güçlükleri, 1 (%7) mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, 1 (%7) meslek seçimi (algılanmış yetenek, ilgi ve değerler), 1 (%7) alan tercihi ve 1 (%7) üniversite sınavına ve eğitimine ilişkin yanlış inançlar alanı ile ilgili çalışma yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmaların, ağırlıklı olarak öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini artırmak ve mesleki kararsızlıklarını azaltmak eğiliminde olduğu söylenebilir. Çarkıt, (2019b) kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında yapılan lisansüstü tezleri incelediği araştırmasında kariyer olgunluğunun en fazla çalışılan konular arasında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Güven ve Aslan (2018) tarafından yapılan çalışmada psikolojik danışma ve rehberlik alanında yayınlanan makalelerde mesleki rehberlik konu alanında en fazla çalışılan kavramın mesleki olgunluk olduğu görülmüştür. Gönültaş ve Çakır’a (2020) göre mesleki olgunluk bireylerin kariyer gelişimi sürecinde kendisinden beklenen mesleki gelişim görevlerini yerine

getirebilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle grup rehberliği çalışmaları ile öğrenciler mesleki karar verme becerisi kazanarak yaşayabilecekleri güçlüklerle karşı hazırlıklı olabilmektedirler (Gök, 2018).

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların 7'sinin (%47) tez, 8'inin ise (%53) makale türünde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmaların tür olarak sayıca birbirine yakın oldukları görülmektedir. Bu bulgu, kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında yapılan deneysel çalışmaların sınırlı sayıda olduğunu göstermektedir. Çarkıt, (2019b) kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında en fazla ilişkisel ve betimsel çalışmaların yapıldığını ifade etmiştir. Güven ve ark. (2009) Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisinin ilk 30 sayısında yayınlanan makaleleri incelemişlerdir. Bu çalışmada da ağırlıklı olarak betimsel çalışmaların yapıldığı, deneysel çalışmaların ise oldukça az olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, Seçer ve ark. (2014), Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanındaki araştırma eğilimlerini inceledikleri araştırmada, incelenen çalışmaların büyük bir kısmının betimsel çalışmalardan oluştuğu sonucuna ulaşmıştır.

Ulaşılan çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2003 yılında 1 (%7), 2005 yılında 2 (%13), 2006 yılında 2 (%13), 2007 yılında 1 (%7), 2008 yılında 1 (%7), 2009 yılında 1 (%7), 2010 yılında 2 (%13), 2012 yılında 1 (%7), 2017 yılında 1 (%7), 2019 yılında 2 (%13) ve 2020 yılında 1 (%7) çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Yıllara göre yapılan araştırma sayıları durağan bir eğilim göstermiştir. Yapılan çalışmalarda (Çakır, 2003; Demircioğlu, 2005; Gönültaş ve Çakır, 2020; İşgör ve Sezer, 2008; Karataş ve Yavuzer, 2009; Kırdök, 2010; Reed, Reardon, Lenz ve Leierer, 2001; Şeker ve Kaya, 2019) çeşitli yaklaşıma ve kurama dayalı geliştirilen programların etkililiği dikkate alındığında, özellikle farklı mesleki alanların ortaya çıktığı ve mesleki seçimin daha da zorlaştığı bir dönemde kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında yapılacak deneysel çalışmaların artması ve okullarda yaygın bir şekilde uygulanması beklenmektedir. İctüzer'e (2017) göre öğrenciler alan seçimi ve yükseköğretim programlarıyla ilişkisi konusunda bilgilendirilmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Soykatırcı (2004) ise öğrencilerin üniversite, meslek ve alan seçiminde kendilerine bilgi verilmesi ile ilgili beklentilerin olduğunu ifade etmiştir.

Ulaşılan çalışmaların çalışma grubuna göre dağılımı incelendiğinde 9.sınıf düzeyinde 7 (%50), 9 ve 10.sınıfın birlikte olduğu 1 (%7), 9 ve 11.sınıfın birlikte olduğu 1 (%7), 10.sınıf düzeyinde 2 (%14), 11.sınıf düzeyinde 2 (%14) ve 12.sınıf düzeyinde 1 (%7) çalışma yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmaların örneklem grubunun ağırlıklı olarak 9.sınıf öğrencileri olduğu görülmüştür. Bu eğilimin, grup çalışmaları sonucunda öğrencilerin ilgi, yetenek, kişilik özellikleri, mesleki değer yargılarını tanıyarak mesleki kararsızlık yaşamadan sadece üniversite hazırlık sürecine odaklanmalarını sağlamak amacından kaynaklandığı söylenebilir. Demircioğlu (2005), grup çalışmalarına ortaöğretim kurumlarında işlerlik kazandırılması gerektiğini ve özellikle 9.sınıflara önem verilmesini ifade etmiştir.

Oturum sayısına göre yapılan çalışmaların 1'i (%7) 6 (altı) oturum, 1'i (%7) 7 (yedi) oturum, 4'ü (%27) 8 (sekiz) oturum, 5'i (%33) 10 (on) oturum, 3'ü (%20) 11 (on bir) oturum ve 1'i ise (%7) 12 (on iki) oturum olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Oturum sayısı açısından değerlendirildiğinde, 8 ve 10 oturumluk çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir. Demirtaş-Zorbaz ve ark. (2016) lisansüstü düzeyde hazırlanan grupla psikolojik danışma, grup rehberliği ve psikoeğitsel temelli ergenlerle yürütülen çalışmaların oturum sayısının daha çok 8 ile 12 oturum olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Yapılan çalışmalar oturum süresine göre değerlendirildiğinde, oturum süresi 40 dakika olan 1 (%7), 45 dakika olan 2 (%13), 60 dakika olan 1 (%7), 80 dakika olan 1 (%7), 90 dakika olan 7 (%47),

100 dakika olan 1 (%7),70-80 dakika olan 1 (%7) ve 80-110 dakika olan 1 (%7) çalışma yapıldığı görülmüştür. Oturum süresi açısından değerlendirildiğinde ise, araştırmacılar çalışmalarını ağırlıklı olarak oturum süresini 90 dakika ve altında olarak planlamıştır. Benzer şekilde, Demirtaş-Zorbaz ve ark. (2016) inceledikleri araştırmaların oturum sürelerinin 90 dakika ve daha az olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Son olarak çalışmaların grup türüne göre dağılımları incelendiğinde, yapılan çalışmaların 13'ünün (%87) grup rehberliği, 1'inin (%7) grupla mesleki psikolojik danışma ve 1'inin ise (%7) psikoeğitim şeklinde yürütüldüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, araştırmacıların deneysel çalışmalarını grup rehberliği şeklinde yürütme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Grup rehberliği, "bireyin gelişmesine, kendisini ve imkânlarını tanımasına, gerçekçi ve uygun planlar ve seçimler yaparak kendini yönlendirmesine ilişkin grup etkinlikleri ve süreçleri" ifade etmektedir (Özgüven, 2000). Araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda (Çakır, 2003; Gönültaş ve Çakır, 2020; Karataş ve Yavuzer, 2009; Şeker ve Kaya, 2019) uygulanan programların özellikle bireylerin kendilerini tanımlarını sağlamak amacıyla gündemli olup bilgi verme ve grup etkinlikleri şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca incelenen çalışmaların (Akıntuğ, 2012; İşgör ve Sezer, 2008; Kırdök, 2010) büyük gruplarda yürütüldüğü görülmektedir. Grupla psikolojik danışma grupları genellikle 8-12 kişi arasında değişirken (Voltan-Acar, 2001), grup rehberliği grupları ise daha büyük gruplarda da yürütülebilmektedir (Öncü, 2002). Özellikle grup rehberliği faaliyetlerinin çok sayıda öğrenciye ulaşma fırsatı vermesinin ağırlıklı olarak tercih edilme nedeni olabileceği söylenebilir.

Araştırma bulguları doğrultusunda araştırmacılar ve alanda çalışan psikolojik danışmanlar için bazı öneriler geliştirilmiştir:

1. Bu araştırma lise öğrencilerine yönelik yapılan deneysel çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Gelecek araştırmalarda ilköğretim ve üniversite öğrencileri ile yapılan deneysel çalışmalar da incelenebilir.
2. Bu araştırma kapsamında, alanda yapılan çalışmalar, konu alanları, yayın türü, yayınlandığı yıl, çalışma grubu, oturum sayısı, oturum süresi ve grup türü açısından incelenmiştir. Sonraki araştırmalarda, grup çalışmasında temel alınan yaklaşım, grup çalışmasının etkisi gibi farklı ölçütler kullanılabilir.
3. Araştırma bulguları, yurt içinde kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında lise öğrencilerine yönelik oldukça sınırlı sayıda deneysel çalışma gerçekleştirildiğini göstermektedir. Buradan hareketle ilgili alanda deneysel çalışmaların artırılması gerektiği söylenebilir.
4. Bu araştırma kapsamında sadece yurt içinde yapılan çalışmalar incelenmiştir. Yurt dışında yapılan çalışmalar da incelenerek karşılaştırma yapılabilir.
5. Gelecek araştırmalarda deneysel çalışmalarda uygulanan programların içerikleri derinlemesine incelenebilir.
6. Liselerde çalışan okul psikolojik danışmanları deneysel çalışmalarda uygulanan programları kendi öğrencileri için kullanarak onların bilinçli mesleki tercihler yapmalarına katkı sağlayabilirler.

KAYNAKLAR

- Akdemir, Ç. (1991). Okullarımızda mesleki rehberliğin önemi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 76-83.
- Akıntuğ, Y. (2012). Grup rehberliği programının ergenlerin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 12-21.
- Akkoç, F.F. (2009). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Düşüncelerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, F. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri İle Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Batur, H.Z. ve Adıgüzel, O. (2014). Schein'in kariyer değerleri perspektifinde öğrencilerin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Isparta ili fen lisesi öğrencileri örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 327-348.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 221-234.
- Coşgun, H. (2019). *Kariyer Karar Verme Grup Rehberliği Programının Öğrencilerin Kariyer Karar Verme Güçlük Düzeylerine Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çarkıt, E. (2019). Kariyer psikolojik danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye'de yayınlanan makalelerin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 149-158.
- Çarkıt, E. (2019b). Kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1503-1514.
- Çivildag, A., Günbayı, İ., & Yörük, T. (2015). Eğitim örgütlerinde mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin nitel bir analiz: Antalya örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 683-701.
- Demircioğlu, H. (2005). *Lise Öğrencilerinin Algılanmış Yetenek, İlgi ve Değerleri Üzerinde Grupla Mesleki Psikolojik Danışmanın Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirtaş-Zorbaz, S., Kızıldağ, S., & Voltan-Acar, N. (2016). Türkiye'deki üniversitelerde lisansüstü düzeyde yapılan grup çalışmalarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1765-1784.
- Doğan, H. (2005). *Bilgi Verici Danışmanlık Programının Üniversiteye Giriş Sınavı ve Üniversite Eğitimine İlişkin Yanlış İnançlara Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gök, Ü. (2018). *Kariyer Karar Verme Programının 8.Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Göncü-Akbaş, M. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygısı Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gönültaş, O., & Çakır, M. A. (2020). Mesleki grup rehberliği programının lise 11. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 639-

653.

- Gülbahçe, A. (2009). Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 131-144.
- Güven, M., & Aslan, A. M. (2018). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında Türkiye'deki bilimsel dergilerde yayınlanan makaleler üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 593-604.
- Güven, M., Kısaç, İ., Ercan, L., & Yalçın, İ., 2009. Türk psikolojik danışma ve rehberlik dergisinde yayınlanan makalelerin çeşitli özellikler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 80-87.
- İçtüzzer, E. (2017). *Ortaöğretim Kurumlarında Yürütülen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İşgör, İ. Y., & Sezer, F. (2008). Mesleki olgunluk anlayışı kazandırmaya yönelik sınıf içi rehberlik etkinlikleri program denemesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 239-252.
- Karataş, Z., & Yavuzer, Y. (2009). Yaratıcı drama temelli mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarına etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8(15), 83-98.
- Kaya, M., & Yıldırım, T. (2017). Liselerde çalışan psikolojik danışmanların okullarda yaşanan kriz durumlarına ilişkin algıları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 835-857.
- Kırdök, O. (2010). *Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımına Göre Geliştirilen Mesleki Karar Verme Programının Sınanması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (33), 37-45.
- Korkut, F. (2007). Psikolojik danışmanların mesleki rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile ilgili düşünceleri ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 187-197.
- Nalbantoğlu-Yılmaz, F., & Çetin-Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1585-1602.
- Öncü, H. (2002). Psikolojik danışma müdahalesi olarak küçük grupla psikolojik danışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 83-102.
- Öncü, H. (2006). Psikolojik danışma müdahalesi olarak büyük grup rehberliği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 219-240.
- Öz güven, İ. E. (2000). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. (2. Baskı). Ankara: PDREM Yayınları.
- Özteke-Kozan, H. İ. (2020). Okul psikolojik danışmanlığı ile ilgili yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi: 1980-2019. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 1-28.
- Polvan, Ö. (2000). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi ders kitabı*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
- Reed, C. A., Reardon, R. C., Lenz, J. G., & Leierer, S. J. (2001). A cognitive career course: From theory to practice. *The Career Development Quarterly*, 50, 158-167.
- Savi-Çakar, F., & Uzun, K. (2021). Teacher abuse, school burnout and school attachment as predictors of adolescents' risky behaviors. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 11(1), 217-258.
- Seçer, İ., Ay, İ., Ozan, C., & Yılmaz, B. Y. (2014). Rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki araştırma eğilimleri: Bir içerik analizi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5 (41), 49-60.
- Soykatırcı, M. (2004). *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Okullardaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine Bakış Açılıarı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

- Straus, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Şeker, G., & Kaya, A. (2019). Mesleki karar verme programının onuncu sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerinde etkililiğinin sınanması. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 457-476.
- Turan, Ü., & Kayıkcı, K. (2019). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde okul rehberlik hizmetlerinin rolü. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 14-33.
- Voltan-Acar, N. (2001). *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Voltan-Acar, N. (2003). *PDR'de Yirmibeş Yıl (Makaleler)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Türkiye'de mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri: güncel durum ve öngörüler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 73-102.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zunker, V. G. (2002). *Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning*. Brooks/Cole-Thomson Learning.